

Ing. Vojtech Brabenec, Trenčín:

PREMENY HLAVNÉHO NÁMESTIA V TRENČÍNE

Hlavné námestie, spolu s priliehajúcim podhradím a hradom, keďže sú jadrom starého Trenčína, majú azda najviac historických podkladov.

Predkladané popisy premien vychádzajú z práve využiteľných podkladov, a ako sa časom spravidla rozširuje ich okruh, tak to umožňuje poznanie premien viac upresňovať a naprávať omyly, ktorým sa takéto spätné skúmanie nevyhne. Určenia (miestne, ...) nie sú prísne ostré. Prípadné poznámky obecnstva sú vítané, možno ich poslať na adresu autora uvedenú v záhlaví prvej (hlavnej) stránky.

Premeny sú tu popísané jednotlivými zmenami, skôr skratkovite, často len poznámkovým spôsobom a predpokladajú určitú znalosť mesta. Uvedené je najmä to, čo zmenilo námestie, zatiaľ čo udalosti spravidla (až na niektoré výnimky) tu uvedené nie sú, teda ani premeny jeho názvov.

Odvolačiac sa na logické vysvetlenie nášho pána prof. Pozdišovského v samostatnom článku zborníka "Laugaricio", v Trenčíne pojem "hore" a "horný" znamená v smere proti toku Váhu (severovýchodne); pojem "dolu" a "dolný" znamená v smere rovnakom ako je tok Váhu (juhozápadne) - pravda, je to len hrubé určenie. Podľa toho pomenujeme aj mestské brány: tá zaniknutá (pod výbežkom hradného brala, pri hoteli Tatra) bola "horná"; tá jestvujúca (pri mestskom dome) je dolná mestská brána, zvaná tiež mestská veža.

V popisoch sú použité aj svetové strany vypísané buď priamo slovne, alebo skratkami S, J, V, Z.

Vysoká hodnota územia stredu mesta historicky "ťahala" zástavbu námestia zrejme najskôr do hĺbky pokiaľ sa dalo (na východe obmedzené hradným bralom a uličkou pod ním, na západe opevnením mesta), ale hlavne do výšky. Okolo r. 1850, keď na príľahlom predmestí (Hviezdoslavova ul.) sa už začal meniť charakter zástavby z prízemnej na poschodovú (a mizli prípadné posledné zvyšky už nepočítaných drevených stavieb), v tej dobe už prízemných domov na hlavnom námestí prakticky nebolo. Posledný prízemný dom na hlavnom námestí zbúrali začiatkom 1. SR (1939-1945), keď si na jeho mieste postavili (už poschodový) dom kožušníka Jána Kardoša a elektrikára Imricha Štrbu (=dom na rohu poníže vedľa župného domu (múzea), kde odbočuje najsevernejšia ulica k hradu).

Historicky najvyššou stavbou námestia (ak ju tam zarátame) bola doteraz jestvujúca (okolo 31m vysoká) dolná (južnejšia) mestská veža nad mestskou bránou; jej výška vychádza z požadovanej funkčnosti nad otvoreným terénom, čo iste bol (vojenský, zrejme aj hasičský) výhľad na predmestie. Na opačnej strane námestia mestská brána nebola taká vysoká: tam (kvôli Váhu) nebolo predmestie obdobného južnému a hore predsa už bola hradná delová bašta.

Jezuitmi vystavaný pár kostolných veží, kostol sám aj s príľahlým trojposchodovým kláštorom (teraz piaristov) po postavení nebývale zmenili ráz námestia, stali sa a doteraz zostali najvyššími; neskoršie prístavby na tom nič (podstatné) nezmenili, aspoň čo sa týka námestia.

1412

Trenčín sa stal slobodným kráľovským mestom výsadnou listinou ktorá mu o. i. dovolila postaviť si hradby na ochranu stredu mesta.

1528

veľký požiar, po ktorom nasledovala stavebná obnova domov, už s väčším využitím ústredného priestoru mesta (súvislá zástavba na šírku na doraz) a niektoré domy vybavili oblúkovitými podlubiarmi.

Okolo r. **1550**

pri hornej bráne bol postavený dom trenčianskeho hradného kapitána a podžupana Pavla Baračku, ktorý v r. 1790 odkúpila Trenčianska župa, podľa čoho sa nazýval aj malý župný dom.

1569

postavili farské schody, spájajúce južný koniec námestia s priestorom pri farskom kostole (Mariánsky vrch, Marienberg).

1632

V roku 1632 vdova po kráľovskom sudcovi Gašparovi Trstánskom Brigita Bosňáková testamentom odkázala svoj dom na námestí (terajší dom č. 4) jezuitom. Jezuiti ho nadobudli až k roku 1647. Ich príchod do Trenčína je začiatkom rekatolizácie Trenčína. Dom sa tiež označuje ako Poppelov dom podľa šľachtica Ladislava Poppela z Lobkovic, ktorému dom patril v r. 1580-1593. Až do roku 1657, keď si jezuiti postavili na protiľahlej strane námestia kostol a kláštor, bol dom sídlom jezuitov, v ňom mali aj kaplnku. Do roku 1692 viedli jezuiti o dom spor s mestom, ktorý skončil v prospech jezuitov. V r. 1694 v dome zriadili Convictum nobilium - výchovný ústav pre študentov zo zemianskych rodín.

Od r. **1637**

bola na námestí v Illésházyho dome Vokálova tlačiareň

1652

začala výstavba kostola jezuitov (teraz piaristov) na námestí. Trvala do r. 1657. Následne v 60. rokoch hneď vedľa kostola povýše postavili kláštor.

1659

dalo mesto vydláždiť ulice.

1708

veľký požiar, po ktorom postupne obnovili zástavbu námestia. Požiar poškodil aj opevnenie mesta, ktoré však už neopravovali.

1711

chronostichon na slnečných hodinách na kláštore jezuitov (teraz piaristov) na námestí: MIIVDILLLLIII. Obrázok slnečných hodín je nanovo maľovaný. Okrem týchto slnečných hodín sú ešte jedny na vnútornom dvore, tie však nemajú chronostichon.

1712

uprostred šírky námestia postavili (župan Illésházy) sochu sv. Trojice na stĺpe s trojhranným kamenným podstavcom, ohrádkou a niekoľkými (teraz 1 až 6) kamennými schodíkmi vyrovnávajúcimi spád okolia. Je dielom neznámych sochárov. Rok postavenia (1712) zhodne určujú tri chronostichony v troch textoch o troch božích osobách na troch stranách podstavca. Okrem toho je na západnej strane zavesený kamenný Illésházyho erb a Illésházyho pamätný nápis.

V strede námestia stál aj stĺp hanby (columna infamis). Odstránili ho na príkaz Illésházyho kvôli námestia. Stalo sa tak buď v časovej súvislosti s postavením sv. Trojice, alebo podľa záznamu JUDr. Ladislava Dohnányiho až v r. 1798.

Podľa osobnej zprávy od p. prof. Pozdišovského, niekdajší správca trenčianskeho múzea Josef Mádl (bez uvedenia dôkazu) tvrdil, že zvyšky stĺpu hanby údajne použili pod doteraz stojacu sochu bičovaného Krista, ktorá stojí pri soblahovskej ceste pred Miszovou kaplnkou všeobecného citorína.

1732

na námestí postavili sochu sv. Jána Nepomuckého od veliteľa hradu Jána Hallweila.

1761

na mieste dovtedy jestvujúcej hornej mestskej brány postavili nový župný dom. Datuje ho

chronostichon (DMIILICIVIC) nad dverami balkóna zasadacej siene na poschodí, skrytý v texte "D. M. Theresia pia felice invicta." Po prestavbe (1764) je trojpodlažný, podpivničený a jeho stavebné riešenie dodnes nesie stopy (pôvodne do 1764 väčšej) návaznosti na susedné opevnenie mesta so spomenutou už bránou, ktorú kvôli uľahčeniu dopravy v r. 1873 zbúrali. Neskôr postupne odstraňovali aj ďalšie ešte pretrvávajúce zvyšky mestského opevnenia, keďže už stratilo svoj účel. Župa v tejto budove sídlila až do (1922) zániku pôvodného župného zriadenia začiatkom 1.ČSR.

1774 - 1778

prestavba rožného Illésházyovského domu na rohu námestia pri mestskej veži (oproti mestského domu). Je to dom s popisným aj orientačným číslo 1. Dovtedy na tom istom mieste Ján Illésházy od r. 1713 mal dva domy.

1776

kostol na námestí bol odovzdaný piaristom, dovtedy patril jezuitom. M.Terezia odovzdala ho piaristom, ktorí tu mali až do dec. 1918 katolícke klasické gymnázium. V r. 1918 ho zrušil nový štát (ČSR) a jeho budovu piaristom zobral. Panovníčka tiež mestu (okolo 1780) vrátila budovu starého konviktu, v ktorom bol convictum nobile, ten však mesto hneď nezrušilo.

1789

mesto budovu starého konviktu prenajalo župe, ktorá v ňom zriadila väzenie, ktoré predtým bolo na hrade (tam ho spomína aj Medňanský vo svojej Malebnej ceste). Neskôr bolo väzenie v malom župnom dome (Baračkovom), až do r. 1909.

1790

11. júna vypukol katastrofálny požiar, vyhoreli obidve mestské veže, starý jezuitský konvikt, veľa domov, aj hrad, ale väčšina domov na námestí sa zachovala.

1797

obnova sochy sv. Trojice, ktorej sa zúčastnil trenčiansky piarista Vasil (Basil) Krolig.

1798

podľa L. Dohnányiho z námestia odstránili stĺp hanby (columna infamis) medzi sv. Trojicou a sochou sv. Jána Nepomuckého (stála na námestí približne pred terajším kinom Metro). Odstránili ho na príkaz Illésházyho kvôli námestia, čo mohlo byť už kvôli výstavbe sochy sv. Trojice.

Pre rok odstránenia 1712 by azda svedčila otázna možnosť ich koexistencie na hlavnom námestí, pre neskorší rok odstránenia (1798) by mohla svedčiť azda aj po 1712 pretrvávajúca funkčnosť stĺpa. Podľa osobnej zprávy od p. prof. Pozdišovského, niekdajší správca trenčianskeho múzea Josef Mádl (bez uvedenia dôkazu) tvrdil, že zvyšky stĺpu hanby údajne použili pod doteraz stojacu sochu bičovaného Krista, ktorá stojí pri soblahovskej ceste pred Miszovou kaplnkou všeobecného citorína.

1802

na námestí postavili sochu patróna hasičov sv. Floriána od rodáka ostrihomského kanonika Martina Görgeyho, neskôr obnovenú mestom, ako oboje hlásajú oddelené latinské nápisy na kamennej doske pod sochou, dávajúce dva chronostichony: 1813 a 1760.

1818

v budove hostinca „Čierny orol“ na hlavnom námestí bola zriadená poštovňa s názvom Trentschin.

1837

letopočet na balkóne domu oproti koncu Matúšovej ulice (teraz obchod hudobné nástroje).

1837

mesto bolo ešte obohané dvojitém kamenným múrom.

1820(+)

V 20. rokoch 19. storočia stál vedľa hornej (vodnej) mestskej brány (pod delovou baštou hradu) hostinec Červená hviezda. Boli v ňom štyri host'ovské izby, biliardová a tanečná sieň, dve kuchyne s komorou a pivnicou Mal tri prízemné krídla, zadná časť mala hospodársku funkciu, vnútorný dvor bol priľahlý k susednej budove veľkého župného domu. V r. 1857 hostinec patril barónovi Jurajovi Sinovi, ktorému patril aj vyhorený hrad. Predtým tu možno stál Illésházyho hostinec U bieleho baránka, alebo ešte skôr krčma K tureckému pašovi. V r. 1901 na mieste hostinca Červená hviezda postavili hotel, neskôr nazývaný Tatra.

1850(+)

V päťdesiatych rokoch boli v Trenčíne tri "lepšie" hostince s ubytovaním: K čiernemu orlovi (kde neskôr zdravotnícke potreby, dom ZČSSP), K červenej hviezde (kde neskôr hotel Tatra) a K zlatej hviezde.

1855

prestavali budovu hotela Baran na hlavnom námestí, stojacu západne oproti soche sv. Trojice.

1857

zbúrali predbránie dolnej mestskej brány (to je už mimo námestia).

1859

letopočet na vežičke kostola piaristov

1861

19. apríla požiar, na námestí vyhorelo sedem domov. Hasiť pomáhali aj vojaci IR71. Po požiaru mestská rada nariadila, aby sa nové domy pokrývali iba nehorľavou krytinou a aby sa stavali protipožiarne múry na rozhraní susediacich domov. Protipožiarne opatrenia boli v r. 1884 zverejnené v tlačovine "Pravidelné nariadenia Pravomocnosti Trenčianskej stolice".

1868

sú na dobovej mape zakreslené aj osvetľovacie stožiare rozmiestnené zhruba v osi námestia. Osvetlenie (v 2. polovici 19. storočia) bolo plynové, karbidové.

1872

letopočet (s úľom ako symbolom sporivosti) hore na priečelí domu trenčianskej sporiteľne na rohu, kde sa na námestie pripája dolný koniec Matúšovej ulice.

1873

zbúrali hornú (vodnú) mestskú bránu, dovtedy priľahlú k (novému = z r. 1761) župnému domu, ktorý doteraz nesie stopy stavebnej súvislosti so zbúranou bránou.

1880(+)

na námestí postavil menší hotel Max Bing, obchodník s nábytkom.

1884

župný úrad nariadil mestu na hlavnom námestí pravidelne čistiť odpadový jarok. K jeho znečisťovaniu okrem obyvateľov prispievali aj pravidelné trhy na námestí.

1886

20. augusta vypukol na hlavnom námestí na poludnie katastrofálny požiar v Bingovom dome (neskôr Bogyánszkeho dom, aj Frimmelov dom, zhruba oproti lekární postavenej 1961). Požiar sa rozšíril smerom k hradu a k radnici. V priebehu hodiny zhorelo 39 domov, farský kostol, fara, v starom jezuitskom konvikte kasáreň, vojenský sklad. V zhorených domoch bývalo 110 rodín. Hasičov zalarmoval môj pradedo Franz Brabenetz, maliar. Väčšina škôd už bola krytá poistením.

1866

V máji ustupujúci maršál Benedek cez Vlárú prišiel s vojskom do Trenčína, ubytoval sa v

piaristickom kláštore. V zmätku všade videli špiónov, niekoľkých zastrelili na dvore kasárne na námestí.

1888

vysadili stromy na hlavnom námestí. Mestu ich daroval Gejza Rakovský (1845 - 1911) z Rakolúb - Kočoviec, okrem iného poslanec (1879-1901) snemu za Trenčiansku župu, ale v tejto súvislosti najmä ovocinár, ktorého odroda marhule je doteraz cenená kvôli jej odolnosti voči jarným mrazom.

Stromy vyrúbali (po 24 rokoch) v r. 1912, keď údajne už boli príliš vyrastené a nadmerne zatieňovali.

1891

vytvorili široký prejazd z hlavného námestia (od sv. Trojice) na Maršovského (teraz Palackého) ulicu, v rámci prestavby nedávny (1886) požiarom zničeného hotela Baran, odvtedy nazývaného Zlatý baran (Arány Barány). Prejazdom sa mal urýchliť prípadný prejazd hasičov z neďalekej hasičskej zbrojnice na Hasičskej ulici, aby nemuseli na námestie jazdiť dokola. Hotel postavili prakticky nanovo, na tú dobu novátorsky s použitím železa: stĺpy sú liatinové, ale nitované (vodorovné) nosníky konštrukcie budovy (miestami viditeľné) sú zjavne oceľové (nie liatinové). Po prestavbe to bol najlepší hotel v meste, mal 10 izieb, 5 miestností pre kasíno, jedáleň, kaviareň, a sálu s balkónom (galériou) kde sa konali tanečné zábavy, bály a divadlá. Rekonštrukciu zaplatilo (51890 zlatých) mesto z výnosu regálu (kráľovských práv). Vnútorne vybavenie stálo navyše ešte 7.800 zlatých. Rastúce spoločenské potreby však budova uspokojovala čoraz menej. Kasíno sa preto odsťahovalo v r. 1895 do zrekonštruovanej budovy bývalého starého jezuitského konviktu (na mieste dnešnej sporiteľne).

1892

cementáreň v Ladkoch (založená 1889) začala klásť na námestí chodníky z betónových platní. Pri prieskumoch počas úprav hlavného námestia začiatkom leta 2017 sa pod jeho dovtedajším (najvýraznejšie v jeho južnej časti, pred kinom Metro) nachádzali súvislé betónové plochy hrúbky vari do štvrt' metra, zrejme z onoho roku 1892.

1896 - 1897

začalo dláždenie námestia a chodníkov. Podľa Baszlerovho obrazu z r. 1853 bol povrch námestia zčasti dláždený, zčasti hlinený.

1901 (podľa letopočtu na balkóne)

barón Popper dal postaviť hotel (potom Tatra) pod výbežkom hradného brala. Pôdorys stavby je zalomený podľa terénu, ktorého zdvih určuje aj zníženie podlažnosti smerom k námestiu. V r. 1910 holet kúpil Popperov príbuzný rytier Hahn za 420.000 korún a dal ho zrekonštruovať.

1907

1. mája v Trenčíne na námestí rozsvietili sa prvé elektrické svetlo z troch oblúkových lúčových lamp na drevených stožiaroch, popri dovtedajších plynových lampách. El. svetlo zapli krátko pred 19. hodinou. El. osvetlené boli aj iniciálky zriaďujúcej firmy "H V" vo výklade ich kancelárie. Súčasníci si pochvaľovali, že námestie je osvetlené "ako cez deň". Bolo to len na ukážku a riadne osvetlenie sa začalo 8.- 10. mája. El. prúd bol dodávaný z mestskej elektrárne na Električnej ulici, neskôr z elektrárne továrne Tiberghien (Merina). Dovtedajšie plynové (karbidové) osvetlenie námestia bolo nahradené novým elektrickým. Elektrické osvetlenie bolo (v dobe po 1918) žiarovkovými lampami na prevesoch, napájané bolo voľným (vzdušným) elektrickým vedením, vedeným spolu so silnoprúdovým rozvodom holými vodičmi na konzolách na strechách a na budovách. Vodiče sa používali medené, v období Veľkej vojny (1914 - 1918) po konfiškácii medi nahradené zrejme dočasne hliníkovými. Údržba (výmena žiaroviek, ...) musela byť z výsuvného rebríka, aké už používali aj hasiči.

Vo všeobecnosti, prvý el. rozvod v Trenčíne bol trojvodičový jednosmerný 2x 110 Voltov (osvetlenie na 110V, motory na 220V) z mestskej elektrárne. Zakrátko ho vystriedal trojfázový striedavý 50Hz (asi už 220/380V) z Tiberghienky.

1908

pri rozbíjaní zvyškov starého opevnenia pri mestskej veži v Trenčíne použili trhavinu Titanit, vyrábanú továrňou Ceipek v Trenčíne pod bralom Sokolica.

1911

bola dobudovaná mestská kanalizácia na námestí. Dovtedy sa používali otvorené odpadové jarky. Náklad na vybudovanie kanalizácie bol 464 600 korún.

1912

po 24 rokoch bez náhrady vyrúbali stromy zasadené okolo námestia v r. 1888 (od Gejzu Rakovského). Dal ich vyrúbať novozaložený Okrášľovací spolok, údajne kvôli nadmernému zatieňovaniu, ktoré spôsobovali. (Zrejme išlo len o časť stromov, lebo niektoré tam zostali do nového vydláždenia námestia v r. 1927.)

1913

1. februára začala prevádzka kina "Apollo - bioscop", zriadeného v mestskej (Sternovej) kaviarni na námestí (v budove starého konviktu).

1913

bola na hlavnom námestí otvorená kancelária poisťovacej spoločnosti "Assicurazioni Generali". Po vzniku 1. ČSR sídlilo jej "hlavné jednatelstvo" v budove kde bola neskôr Bodega, t. j. oproti neskoršej lekární.

1914 cca

V období okolo začiatku 1. svetovej vojny začala ďalšie, rozsiahle rozšírenie objektov v areáli kláštora piaristov, kde sídlilo aj Vyššie kráľovské piaristické gymnázium. Na vchod z terajšej Palackého ulice postavili historizujúcu kamennú bránu s malou vrátnicou. Na SV časti v dovtedajšej záhrady postavili telocvičňu podľa projektu budapešianskych architektov A. Ortha a E. Somlóa, ktorí sú autormi aj budovy kde je po 1919 štátne gymnázium.

1921

28. februára v sobotu bolo pre verejnosť otvorené kino Bio Zora zriadené v prispôbelených (1920-1921) priestoroch časti bývalého hotela Zlatý Baran na hlavnom námestí, západne od sochy sv. Trojice. Do kina na poschodí západného krídla budovy viedlo od námestia široké schodisko. Tým sa zastavala dovtedajší prejazd, ponechali len asi 1,2m široký prechod JZ vedľa schodiska. Schodisko nezačínalo dole hneď od námestia. Medzi chodníkom námestia a spodkom schodiska bol nástupný priestor, ktorý bol na strane priľahlej k budove (neskôr 1930 postavenej pošty) zčasti zastavaný drevenou vstavbou dvoch kioskov: od námestia (s vchodom z chodníka) bola trafika Jakubóczyho, zozadu bol istý čas krajčír, potom nič (asi skladový priestor, možno pre trafiku). Prvým správcom kina Bio Zora bol legionár Ľudovít Tomaška. Kino Bio Zora bolo v prevádzke do jesene 1937.

1925

7. marca bola v Trenčíne na hlavnom námestí vojenská prehliadka k 75. narodeninám prezidenta Masaryka. Na dobovej fotografii vidno, že námestie ešte nebolo vydláždené "kockami."

1927

mesto dalo upraviť a vydláždiť hlavné námestie. Úpravy pokračovali až do r. 1929 aj na Farskej ulici a na Štúrovom námestí (aj na Palackého ulici). Na organizácii prác sa podieľali mešťanosta opäť Rudolf Misz (starosta mesta od 6. nov. 1924 - do 1928) a mestský inžinier Odon (=Eduard) Blažek, mestský staviteľ Alexander Maráky.

11. apríla 1927 mesto vyhlásilo konkurz na asfaltovanie a dláždenie hlavného námestia. Pamiatkový referát krajinského úradu nesúhlasil s použitím asfaltu, preto sa použilo len dláždenie.

Vtedy aj na hlavnom námestí vyrúbali stromy (pokiaľ niektoré neboli vyrúbané už skôr, v r. 1912), zasadené v nov. 1888.

Na Štúrovom námestí úpravy robila firma Technika, stav. úč. spol. Žilina.

Z prác jestvuje viacero fotografií, na nich okrem rozpracovaného stavu vidno aj kľúčové osoby. Bola to prvá väčšia úprava námestia po zavedení odkanalizovania a vodovodu, čo malo vplyv na úpravu námestia.

Najneskôr pri tejto úprave námestia zmizol z jeho povrchu pozdĺžny jarok zberajúci odpadovú vodu z domov námestia, naisto z tých vyššie položených (východná strana). Jama ohraničená tromi kolmi, na ploche námestia asi 20m vyššie ešte starého mestského domu, do ktorej ústil odpadový jarok, bola zrejme odstránená už skôr.

Námestie nanovo vydláždili väčšími kamennými hranolmi ("kockami" - tzv. "mačacie hlavy"= na verejnosti nejednoznačný pojem), pričom odstránili (zmenšili) už nepotrebné priečne spádovanie plochy námestia do pozdĺžneho jarku na odpadovú vodu.

Uprostred voľného a dostatočne širokého námestia zriadili voľnú nedláždenú (zelenú) plochu (nazvem ju "parčík"), nepravidelného tiahleho tvaru, ohraničenú z troch strán kovovým zábradlím (to sú tie známe "šranky" na kamenných základoch; z krátkej (dolnej, juhozápadnej) štvrtej strany zeleň ohraničili zábradlím kamenným (betón nie je vylúčený), kratším a zalomeným, do jeho zalomenia z vokajšej (južnej) strany umiestnili sochu sv. Floriána na kamennom podstavci s mramorovou doskou a latinským nápisom s chronostichonom, dovedy umiestnenú v (kamennej) štvorcovej ohrádke asi 20m južnejšie.

Sochu sv. Jána Nepomuckého (ex voto Ioannes Hallweil, veliteľ hradu) na kamennom podstavci s vytesaným krátkym votívnym textom, dovedy voľne stojacu pred starým konviktom, premiestnili na horný koniec Farskej ulice juhozápadne vedľa novozriadeného širokého (nekrytého) schodiska

Chodníky výraznejšie oddelili od plochy námestia. Staré stromy, ktoré chodníky lemovali, nahradili novými stromami.

Z obidvoch (hornej aj dolnej) bočných strán kamennej ohrádky sochy Sv. Trojice urobili terasovité schody, ktoré tam dovedy neboli; toto riešenie delilo novovzniknutý parčík na dve časti, menšiu hornú a rozľahlejšiu dolnú. Táto deliaca pevná plocha má lichobežníkový pôdorys. Schodmi sa prechádza (z jednej či druhej strany sochy) z jednej strany námestia na druhú, bez potreby obchádzať parčík. V styku so schodami bol parčík vybavený nadväzujúcim rovnakým kovovým zábradlím.

1928

letopočet na podlahe domu, na ktorom je pam. tabuľa maliarovi Holoubkovi.

1931

25. októbra bola dokončená budova novej pošty (výstavba začala 1929) podľa projektu Ing. J. Paseku z firmy Hygiena, Ostrava. Do postavenia novej poštovej budovy bol poštový úrad na námestí od sv. Trojice západne a trochu nižšie, kde bol neskôr tzv. "veľký Baťa".

1933

mestské múzeum sa presťahovalo do miestností na 2. posch. novej budovy pošty na námestí. Dovedy bolo v budove starého konviktu (na jeho prízemí bola Polláková (predtým Sternova) kaviareň). Starý konvikt stál na mieste 1937 postavenej rožnej budovy mestskej sporiteľne.

1933

zbúrali starý jednoposchodový renesančný mestský dom, pri dolnej mestskej veži. Pri búraní našli v jeho podzemí chodby, ktoré mali vrchol klenby v hĺbke asi dva metre. Po prebúraní otvoru bol prístup do chodby širokej aj vysokej asi dva metre, smerujúcej k hradu. Povolenie na zbúranie dalo v r. 1932 Ministerstvo školstva a národnej osvety na základe súhlasu Referátu na ochranu pamiatok po zdĺhavej korešpondencii s mestom.

1934

na jar 1934 bol dostavaný nový mestský dom. Na jeho mieste dovedy stál jeho predchodca, jednoposchodový starý renesančný romantický "ratúz" so šindľovou strechou a s charakteristickou rohovou vežičkou, na ktorej bol plechový mestský znak - baránok so zástavkou, ktorý sa dodnes zachoval. Mesto dom kúpilo v r. 1663 od Gabriela Szerényiho, jeho

najstaršia časť bola ešte zo 16. storočia. Dom zbúrali, lebo už bol už na spadnutie. Pri jeho búraní našli podzemnú chodbu - zmienené vyššie. Nový mestský dom projektoval architekt Vojtech Šebor, postavil ho známy trenčiansky staviteľ Dominik Filipp. Dňa 3. decembra 1934 budovu posvätil opát Misz. Výstavba začala v auguste 1933. Plánované náklady boli 1,2 milióna Kčs. Súčasne s tým prebiehala úprava susediacich objektov. Na východe susediaci dom (predtým patril Dr. Brančíkovi) vtedy prišiel o svoju rožnú vežičku. Nový šat vtedy dostala aj mestská veža, lebo bola už celá flakatá. Pritom objavili nápis z r. 1611 na mestskej veži, na jej zvislej stene zo strany námestia, nad klenbou prechodu pod vežou. Nápis zakryli sklom v ráme, dole umiestnili text RENOVATA 1934. Pritom vznikol aj prechod pre peších medzi novým mestským domom a mestskou vežou, ktorý dovtedy neexistoval. Zanikli dva obchody, ktoré boli na prízemí starého ratúzu: zo strany námestia na rohu pod vežičkou a menší zo strany Sládkovičovej ulice. Tým sa podstatne zmenil vzhľad južnej časti hlavného trenčianskeho námestia, najmä keď ešte za niekoľko rokov (1937) vedľa postavili novú budovu trenčianskej mestskej sporiteľne.

1936

už bola zbúraná budova starého (malého) župného domu (bola v ňom aj bývalá župná väznica do r. 1909) aj povýše susediaceho Ládányiho domu pri hoteli Tatra, v cípe medzi Palackého ulicou a hlavným námestím. Počas prvej Slovenskej republiky bolo zbúranisko istú dobu prázdne. V r. 1942 tu bola plánovaná a v r. 1943 začala výstavba reprezentačnej budovy pobočky Slovenskej Národnej banky nákladom asi 7 mil. Ks. Vojnové udalosti výstavbu prerušili, po vojne ale pokračovala a v r. 1951 - 1952 bola dostavaná budova Štátnej banky československej (teraz VÚB). Budovu projektovali architekti E. Kramár a Š. Lukačovič.

1937

bola postavená budova mestskej sporiteľne na hlavnom námestí podľa plánov architekta Ferdinanda Silbersteina. V suteréne budovy je kino Metro. Nová budova bola vysvätená 12. dec. 1937 opätom Miszom. Hlavným organizátorom výstavby bol Alexander Čerňanský z dolného mesta, zamladi futbalista, neskôr riaditeľ banky, dožil sa vyše 90 rokov. Dovtedy bol na tom mieste starý dom, nazývaný Poppelov (patril im 1580 - 1593), od 1692 patril jezuitom, ktorí v ňom 1694 zriadili svoj "Convictum nobilium" - ústav (konvikt) na výchovu mladých šľachticov (zemanov), v 19. storočí už slúžil (zrejme v prenájme od mesta) vojsku (IR71 - odtiaľ aj dobový názov budovy "Toscanove kasárne", podľa vtedajšieho "majiteľa" pluku (neskôr sa zmenil, v čase 1.SV to bol Galgóczy)). Keď sa vojsko premiestnilo do nových kasární na Fridrichovej (Štefánikovej) ulici (od 1. novembra 1887), budovu uvoľnilo. Potom v nej okrem iného (múzeum v 5 miestnostiach, fotografka Illy Jászaiová, Slovenský kruh, ...) bola (v prenájme) najmä na prízemí mestská kaviareň (Városi kávéház) Sternova, neskôr Polláková "Mestská kaviarňa", tiež bar "City Parisien", zboku tiež kino Bioskop Apollo od 1.2.1913 až do zriadenia kina Bio Zora v r. 1921. Budovu zbúral miestny stavebný podnikateľ Dominik Filipp. Pred zbúraním budovu zameral a zakreslil, výkresy by mali byť v archíve (ŠOKA). Budova mala hrubočizné múry a nevelké miestnosti. Referát na ochranu pamiatok nariadil z budovy zachovať "kamenné články", ktoré boli na priečelí (podľa fotografií dva kamenné erby) ktoré nevedno kde skončili - zdá sa, že na kláštore piaristov nie, ako bolo určené. Barokovú murovanú bránu do dvora, ktorej vzhľad sa zachoval hlavne na Brančíkovej kresbe (sú aj nejaké fotky, aj fotka ako z rebríka zhora bránu rozoberajú) zrejme odstránili (1912) pri zriadení kina Apollo, osud (príp. kamenných) zvyškov brány nie je známy.

1945

od 12. apr. do 16. mája počas a po prechode frontu mestom na dolnom (JZ) konci parčíka na námestí, pod starou lipou pochovali 18 padlých sovietskych a rumunských vojakov, partizánov a jedného civila. Jestvuje fotografia tohoto stavu (s hrobmi). Veľká stará lipa neďaleko týchto nových hrobov po čase vyschla a odstránili ju, jej vyschnutie sa vnímalo ako dôsledok porušenia koreňov pri pochovávaní. Hroby tu neboli dlho, najviac zopár rokov, potom ich zrušili (zrejme exhumovali).

1951

koncom roku (pravdepodobne v decembri) na hlavnom námestí vyhorela budova katolíckeho konviktu spolu so susednou budovou, povyššie kláštora piaristov. Bol tam "Katolícky konvikt" rektora piaristov Braneckého, ktorý bol po vojne (1945) štátom zrušený a z neho zriadený "3. chlapčenský internát". Datum požiaru sa nezachoval, tu uvedený koniec r. 1951 (december) je nateraz najpravdepodobnejší. Podľa pamätníkov horelo zrána. Príčina požiaru nie je známa, ale je zrejmé, že požiar zapadol do diania tej doby.

1952

bola dokončená budova banky na severe námestia (odbočenie na ul. Palackého). Výstavba začala ešte počas 1. SR, dovtedajšia zástavba toho miesta (starý župný dom a rožný Ladániho dom) boli zbúrané koncom 1. ČSR. Pozrieť popis vyššie.

1952

Okolo r. 1952 (- 1953) odstránili sochu sv. Floriána aj kamenné zábradlie parčíka, na tom mieste okraj parčíka zarovnali a ohradili pokračovaním zábradlia, aké bolo už na väčšine ohraničenia parčíka. Sochu sv. Floriána hasiči zakopali ku základom svojej novej zbrojnice na dolnom šanci, doska z podstavca sa našla v r. 1990 v zbierke kamenných predmetov na trenčianskom hrade v podzemí Barborinho paláca, osud podstavca nie je známy.

1952

boli zbúrané obhorené múry po požiarí Katolíckeho konviktu. Uvoľnený priestor bol od námestia oddelený drevenou stenou s nástenkami, ktorá v svojej hornej časti oblúkovite vybiehala nahor a tvorila tak striešku na ochranu pred dažďom, pod ňou bolo úzke drevené pódium s dreveným zábradlím, zvýšené asi pol metra nad úroveň susediaceho chodníka. Vychádzalo sa naň niekoľkými nástupnými schodíkmi uprostred. Na nástenkách boli napr. informácie o dopravných nehodách, ktoré sa stali. Priestor zhoreniska za drevenou stenou bol nahrubo upravený a občasne sa využíval napr. na predstavenia detského bábkového divadla, vstup do priestoru bol vrátami susednej budovy kolégia piaristov. bol priestor zhoreniska od námestia oddelený nevysokým pódium s nástupnými schodíkmi uprostred. Pódium malo zábradlie v styku s (plne priechodným) chodníkom a jeho zadná časť (stena) sa hore zaobľovala tak, že tvorila prekrytie pódia; bolo široké na celú šírku zhoreniska (=dve budovy) a hĺbku malo nevelkú, povedzme poldruha metra. Na (zadnej) stene pódia boli dobové zasklené nástenky (vľavo o dopravných nehodách, ďalšie o pracovných výsledkoch, napr. o žatve).

1953

v apríli spred hotela Tatra strhli súsošie gen. Štefánika, slovenskej rodiny a legionárov; podľa údajov z kroniky mesta to bolo na základe rozhodnutia 4. zasadania Rady MNV zo dňa 3.4.1953; na tomto mieste plánovali postaviť sochu V. I. Lenina.

1961

10. augusta začala výstavba novej budovy lekárne na hlavnom námestí podľa projektu Keramoprojektu, na pozemku piaristov, uvoľnenom po dvoch domoch, ktoré vyhoreli (1951). Lekáreň bola uvedená do prevádzky vo februári 1962. Nad lekárnou na poschodí sú pracovné priestory lekárne, na dvoch vyšších podlažiach sú byty. Budovu postavilo mesto na cudzom pozemku patriacom piaristom, čo nie je doteraz uvedené do súladu. Niekedy krátko po r. 2000 mesto v tejto svojej budove poskytovať priestory lekárni medzitým už zosúkromnenej za dovtedajších podmienok neumožnilo, preto sa lekáreň presťahovala do priestorov oproti pošte na námestí, kde dovtedy bol obchod športovými potrebami, tu lekáreň zopár rokov jestvovala a potom zanikla. Priestory uvoľnené po lekárni boli viac rokov prázdne, potom (azda krátko pred r. 2010) mesto do nich presťahovalo svoje informačné stredisko (so súvisiacou administratívou na poschodie), ktoré dovtedy od svojho zriadenia bolo v zvýšenom prízemí novoprístavby mestského domu pod sobášnou sieňou.

1965

na Vianoce bol na hlavnom námestí postavený vianočný strom. Bolo to prvý raz po dlhom

období, kedy táto tradícia nebola dodržiavaná.

1967

na Deň požiarnikov (tak sa vtedy úradne hovorilo hačičom) sa konalo ukázkové cvičenie na hlavnom námestí, pri ktorom hasiči čerpadlami dopravili vodu z Váhu až na hlavnú hradnú vežu, odkiaľ ju prúdnicami vypúšťali v troch národných farbách. Prekonali tak vzdialenosť 1400m a výškový rozdiel 146,5m.

1967

bola založená Galéria M. A. Bazovského a umiestnená v priestoroch bývalého kolégia piaristov na hlavnom námestí. Predtým v tých priestoroch bola základná škola.

1978

začala stavebná obnova kostola piaristov na námestí.

1978 - 1981

prestavba krytých farských schodov.

1978 a 1979

na hlavnom námestí boli do káblov do výkopov v zemi preložené el. vedenia silnoprúdu, telefónu, rozhlasu.

1980 až 1983

vykonali (vnútornú) rekonštrukciu kina (vtedy) Moskva, v suteréne rožnej budovy sporiteľne.

1983

vykonali pamiatkový prieskum námestia. Výsledky (text o histórii a o nálezoch, k tomu čiernobiele fotografie) za každý jeden dom spracovali do viazanej formy (A4, tvrdé dosky), vyhotovenia sú na pamiatkovom úrade aj v archíve mestského úradu.

1986

v marci začala prestavba trojpodlažnej budovy hotela Baran z 19. storočia. Ako prvé zahradili dovtedajší prechod z hlavného námestia na Palackého ulicu. Prestavbou zbúrali schodisko do bývalého kina Zora a prechod rozšírili, dali ho do prevádzky v r. 1991. V budove zriadili obchodný dom Zlatá Fatima, otvorili ho až 10. feb. 1992.

1987

hlavné námestie v Trenčíne bolo vyhlásené za mestskú pamiatkovú rezerváciu.

1987

v kostole piaristov zriadili výbojkové osvetlenie, následne sa upravovalo v r. 1992 - 1993.

1988

v auguste zvonku nanovo vymaľovali priečelie budovy kláštora piaristov (vedľa kostola) na hlavnom námestí. Pritom namaľovali nanovo slnečné hodiny. Sú medzi 3. a 4. oknom zľava v 2. rade okien zhora. Kedysi tam už tieto hodiny boli namaľované v tvare štvorca, neskôr boli v tvare mesačika, teraz ich obnovili maľbou opäť v tvare štvorca.

1988

Asi v roku 1988 sa objavili prvé bankomaty, patrili Slovenskej sporiteľni, lebo v tej dobe to bola prakticky jediná finančná ustanovizeň ktorá poskytovala služby občanom. V Trenčíne bol prvý bankomat na hlavnom námestí, vo výklenku na rohu budovy sporiteľne, zhruba oproti Kardošovmu domu. Na príľahlej stene domu poniže bývala výveska s programami kín.

1990

približne v r. 1990 mesto osadilo na námestí pamätné tabule rektorovi Jozefovi Braneckému a PhMr. Jánovi Halašovi.

1990

od marca do konca septembra na hlavnom námestí prebiehali stavebné práce: uložili oceľové potrubie až po mestskú bránu a nakoniec plochu námestia vydláždili.

1993

začali zvnútra maľovať kostol piaristov. Bola to odborná rekonštrukcia, trvala približne desať rokov (približne do r. 2003). Predchádzajúcu obnovu malieb dal urobiť kedysi dávno ešte rektor Branecký.

1995 (približne)

odstránili rúrkové zábradlie okolo parčíka v strede námestia. Trenčania na to reagovali odmietavo, pretože na týchto "šrankoch" sa hojne sedávalo (boli na to vhodné svojou výškou a neboli príliš tenké, aby pri sedení tlačili) a zamykali sa o ne bicykle.

1997

dali lavičky na námestie, ako náhradu za "šranky" ktoré odstránili.

2004

26. februára na južnom konci parčíka odhalili kamenný pamätník (socha - poprsie na podstavci) r. k. kňazovi a historikovi Jozefovi Braneckému, provinciálovi rehole piaristov, čestnému občanovi mesta Trenčín.

2016

v druhej polovici roka brnenská firma vykonávala na hlavnom námestí podzemný prieskum pojazdným vozíkom s použitím elmag. žiarenia. Výsledky boli spracované do zprávy.

2017

koncom marca začali úpravy hlavného námestia odstránením dlažby a sondami, na ohradenom priestore medzi parčíkom a mestským domom, ktorý sa postupne rozširoval.

2018

18. mája odstránili (okrem lešenia nedokončenej obnovy sochy sv. Trojice) oplotenie staveniska z hlavného námestia, kde dovtedy prebiehali úpravy. V novom riešení odstránili Braneckého sochu; namiesto dovtedajšej zelene je kamenná plocha s kruhovou nádržou s tečúcou vodou; dovtedajší šikmý sklon plochy námestia nahradilo niekoľko širokých schodov. Dovtedajšie pódium dočasného charakteru nahradili novým, už ukotveným. Dovtedajšia rovnaká dlažba je nahradená rôznorodo vydláždenými časťami, odstránili zvýšené okraje chodníkov (sú zarovno), ktoré namiesto dovtedajšieho asfaltu sú dláždené menšími kamennými kockami. Zostala malá plocha zelene povyššie sochy sv. Trojice.

Autor: Ing. Vojtech Brabenec, Trenčín, 20. máj 2018.

(Koniec diela.)

Túto tému vyvolali dáááavne úvahy o vývoji a podmienostiach vývoja pod SZ výbežkom hradného brala a ďalej; začiatok spracovania témy si priam vyžiadali odkryvy na hlavnom námestí na jar 2017, ktoré predchádzajú stavebným prácam.

Toto je predbežné zhrnutie časti témy týkajúcej sa hlavného trenčianskeho námestia, je podnietené odstránením väčšiny oplotení a zariadení staveniska na námestí v piatok 18. mája 2018; je tu ešte možné ďalšie dopĺňovanie (obrázky, záznamy), teda súčasný obsah nie je ani úplný ani konečný.

Toto dielo chráni Autorský zákon.

Autorovi patria práva hlavne podľa autorského zákona, najmä označenie autorstva, nepozmeňovanie diela, udeľovanie súhlasu na verejný prenos a iné rozširovanie, a právo na odmenu za využitie diela.

